

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในปัจจุบันและอนาคตเป็นกระบวนการณ์มวลชน (Mass Movement) ที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้หาความรู้ ประสบการณ์และทักษะเพื่อสนองความต้องการ ของแต่ละบุคคล และสังคมไปพร้อม ๆ กัน (รวมบทความการศึกษาออกโรงเรียน เล่ม 3 2523:32) และยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย สังคม และความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ (สนอง สิริกุลวัฒนา, 2535) ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาออกโรงเรียน อันหมายถึง การให้โอกาสทางการเรียนรู้ที่ได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากระบบการศึกษาในโรงเรียน ครอบคลุมถึงระยะเวลาที่บุคคลนั้น ๆ ยังมีชีวิตอยู่เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีรูปแบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายและความต้องการพิเศษ ระบบการศึกษาออกโรงเรียน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทั้งหมด สำหรับพัฒนาบุคคลที่ยากไร้ (Dispossessed) และเสียเปรียบ (Under privileged)

การจัดการศึกษาออกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 ได้มุ่งจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้ที่ต้องการเรียน แต่ไม่มีโอกาสเรียนในโรงเรียน ได้มีโอกาสเรียน เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันให้สามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมีความสุข ตามอัตภาพและยังได้จัดให้สอดคล้องกับหลักสูตรในระบบโรงเรียนให้สามารถ ถ่ายโอนกันได้ทุกประเภทไม่ว่าจะเรียนในประเภทตนเอง (Independent Learning) การเรียนทางไกล (Distance Learning) หรือชั้นเรียน (Classroom Learning) ทำให้ ผู้เรียนมีความสะดวกและหลักสูตรนี้ได้จัดให้อุปประโยชน์แก่ผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น (หลักสูตร การศึกษาออกโรงเรียน พุทธศักราช 2530)

จากการศึกษางานวิจัย สุชาติ บัณฑิตเขียน (2531) พบว่า แนวโน้มของปรัชญาหรือ นโยบายของการประสานในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมการศึกษาออกโรงเรียน จะยึดหลักปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต โดยเน้นที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหลัก รวมทั้งจะมีการกำหนดเป้าหมายนโยบาย แนวทางการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับ เรณู ศรีโรมาศกุล (2530) พบว่า

ศึกษาธิการอำเภอ นายอำเภอ หัวหน้าสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน และ ศึกษาธิการจังหวัดมีความเห็นเหมือนกันว่า ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ โรงเรียนของศึกษาธิการอำเภอ คือ บุคลากรน้อยและที่มีอยู่นั้นขาดความรู้ และประสบการณ์ ทางการศึกษาของนอกระบบโรงเรียน งบประมาณไม่เพียงพอวัสดุอุปกรณ์ขาดแคลนการประสานงาน ลำช้า รูปแบบการบริหารไม่ชัดเจน ขาดการประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกระบบโรงเรียน กัทวิธ งามมูข (2535) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์จากหลักการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อเสริมสร้าง สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน พบว่า ด้านการเกิดแรงจูงใจเกิดขึ้นน้อยมาก เพราะผู้ใหญ่มีแรงจูงใจ ในการเรียนแตกต่างกับเด็กอย่างสิ้นเชิง ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีเมื่อต้องการจะเรียนด้านการรู้ จิตวิทยาการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ พบว่า ครูผู้สอนยังขาดความรู้ในเชิงจิตวิทยาการเรียนการสอน ผู้ใหญ่ค่อนข้างมาก จากทฤษฎีการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ของโนลส์ กล่าวว่า ผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะ ต้องเรียนรู้ถึงจิตวิทยาการสอนผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดี ต่อเมื่อรู้ถึงการเรียนจะเห็น ประโยชน์ทันที และพร้อมที่จะเรียนเสมอถ้าสิ่งที่จะเรียนนั้นตรงกับความต้องการของตนเอง การเรียนของผู้ใหญ่จะต้องเริ่มจากปัญหาก่อน ฉะนั้น การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ต้องสัมพันธ์และ สามารถรวมเข้าได้กับความรู้ลึก หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ต้องเปิดให้เขาซักถาม เสนอ ความคิดเห็นหรือโต้แย้งตลอดเวลา โดยวิธีการนี้จึงจะทำให้ทราบถึงว่าเขามีประสบการณ์เดิม เช่นไร ต้องการอะไร และถ้าผู้สอนมีความชำนาญ และมีประสบการณ์มากในการที่จะสอน นักศึกษาผู้ใหญ่ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง และ วิรัช ศรีทอง(2533) ได้ศึกษาปัญหา และความต้องการของครูสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นประเภทอุตสาหกรรม ของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคเหนือ พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ปัญหาด้านปฏิบัติการสอน 3.51 และปัญหาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ การฝึกวิชาชีพไม่เพียงพอกับผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.37 เช่นเดียวกับ วาไรธรรม รัตนเศรษฐกุล (2528-2530) ได้ศึกษา การศึกษานอก ระบบโรงเรียนการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่องในชุมชนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า วิธีการสอนที่ใช้น้อย ได้แก่ การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์ ปัญหาอุปสรรคในการ จัดบริการที่มีมาก คือ คุณภาพและความไม่พอเพียงของหน่วยเคลื่อนที่ครูอาจารย์ที่ยังไม่ได้รับ การอบรมวิธีสอนผู้ใหญ่ การมีเวลาไม่พอสำหรับจัดกิจกรรมนอกเวลา การติดตามผู้เรียน ความรู้ประสบการณ์และความมุ่งหวังในการเรียนของผู้เรียนที่แตกต่างกัน และการที่ผู้เรียน ขาดเรียนบ่อย ๆ ส่วนปัญหาในการเข้ารับบริการเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ การไม่มีเวลาว่าง การไม่รู้ว่ามีบริการจัดบริการ ความไม่สนใจ ไม่มีเงินพอ คิดว่ามีอาชญา

เกินกว่าที่จะเรียน และบ้านไกลจากสถานที่เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วินัย สายหงษ์ (2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้น ของครูสอน และผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่า สำหรับแบบเรียนและสื่อการเรียนต่าง ๆ ควรมีให้ครบตามหลักสูตรกำหนดพร้อมทั้งจัดบริหารให้พอเพียงและทั่วถึงเกี่ยวกับการประเมินผล มีความเห็นด้วยอย่างยิ่ง กับการประเมินผลในทุกกิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมทั้งหาทางให้ผู้เรียนได้ประเมินผลความก้าวหน้าด้วยตนเอง

จากการศึกษาการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ สายอาชีพประจำศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคเหนือ สื่อการสอนที่ใช้มากที่สุด คือ ของจริงและการสาธิต ซึ่งใช้ในลักษณะของการฝึกทักษะและการอธิบายเนื้อหาวิชา ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการสอน คือ สภาพห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้สื่อการสอน ขาดผู้ให้คำปรึกษาในด้านการผลิต และการใช้สื่อการสอน สื่อการสอนมีปริมาณไม่เพียงพอกับความต้องการ (เสนีย์ ดิกแสวง, 2530) และจากการสำรวจแบบแผนการเรียน ของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า มีแบบแผนการเรียนที่ปฏิบัติมากเป็นลำดับที่หนึ่ง คือ แบบฝึกปฏิบัติจริง อยู่ในเกณฑ์มาก รองลงมาเป็นแบบบรรยาย แบบอภิปราย แบบสาธิต แบบศึกษาด้วยตนเอง และแบบแก้ปัญหา สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อการเรียนวิชาชีวะ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาชีวะ กับการคิดเป็นของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรระยะสั้นต่างสายอาชีพ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้เรียนที่มีเจตคติที่ดี คือ ความชอบ ความพอใจ ศรัทธาสันนุกสนานในสิ่งที่เรียน จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และจะมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูง ซึ่งการคิดแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยความรู้ความจำ การวิเคราะห์ อันเป็นพื้นฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถ้ามีเจตคติไม่ดีต่อสิ่งที่เรียน คือ ไม่ชอบ ไม่พอใจ เบื่อหน่าย จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน ควรทำให้ผู้เรียนมีเจตคติต่อการเรียนที่ดี ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น การสอนที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาเพื่อฝึกคนให้คนคิดเป็นนั้น จะต้องเรียนจากปัญหาในปัจจุบัน โดยฝึกให้ผู้เรียนได้นำปัญหาที่ตน และสิ่งแวดล้อมของตนที่ประสบอยู่มาวิเคราะห์ และหาทางแก้ไขระหว่างเรียน สำหรับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการนำปัญหาที่เขาประสบอยู่มาเรียน เป็นการเรียนแก้ปัญหาที่มีอยู่แล้วไปในตัว เมื่อเรียนมากเข้านอกจากจะทำให้ปัญหาที่ประสบอยู่ลดน้อยลงและค่อย ๆ หมดไปแล้วยังจะได้แนวความคิดและประสบการณ์ในการคิดแก้ปัญหาอื่น ๆ ด้วย

(แผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ฉบับที่ 6 2530-2534)

การเรียนการสอนของนักเรียนนอกโรงเรียนใช้กันหลายวิธี ได้แก่ ให้อ่านหนังสือ ฟัง รายการวิทยุ หรือฟังครูสอนบอกจุด อธิบาย แล้วทำแบบฝึกหัด ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนส่วนใหญ่ มักใช้วิธีสอนเช่นเดียวกับเด็กในโรงเรียน ซึ่งวิธีสอนเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมน้อย เกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะเรียน ทั้งยังทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ค่อยดีต่อผู้สอน และ วิชาชีพของคณาจารย์ จึงควรสอนให้แตกต่างไปจากเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาค ควรสร้างชุดการสอนสำเร็จรูป บทเรียนโปรแกรม

จากผลการพัฒนาการศึกษาของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 แนวนโยบาย เปร่งรัดการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการทางการศึกษา ในการพัฒนาบุคคล และให้ สัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาชนบทของประเทศ เพิ่มความเสมอภาคใน โอกาสทางการศึกษาและความเสมอภาคทางคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมให้บุคคลต่าง ๆ ได้รับความ การศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ตามความต้องการและความจำเป็นโดยตลอดชีวิต จาก แนวนโยบายดังกล่าว ปัญหาในส่วนของการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า การจัดบริการการศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาแล้วไม่ได้เรียนต่อ ผู้เรียนส่วนใหญ่ยากไร้ และ ขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดกลไกประสานงาน ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับพื้นที่ ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ซ้ำซ้อนและขาดการระดมทรัพยากร ในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นแนวนโยบาย แต่ยังขาดบุคลากร ขาดวัสดุอุปกรณ์ และขาดแนวปฏิบัติการสอนที่ดี ขาดหลักจิตวิทยาการสอนผู้ใหญ่ และการสอนส่วนมากสอนแบบ บรรยาย และสื่อที่ใช้น้อยที่สุด คือ การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์

การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่นำเทคโนโลยี การสื่อสารผ่านดาวเทียมมาใช้บูรณาการกับสื่ออื่น ๆ ในลักษณะสื่อประสม เพื่อเชื่อมโยงความรู้ ระหว่างสื่อต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนโดยเน้นการจัดการศึกษาให้กว้างขวางและทั่วถึงครอบคลุมพื้นที่ ที่มีเป้าหมายซึ่งขาดโอกาส หรือคือโอกาสทางการศึกษา ได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างทัดเทียม เสมอภาคกัน โดยได้รับความรู้จากผู้ที่มีความชำนาญการในมาตรฐานเดียวกัน

แต่การดำเนินงานติดตามผลการทดลองโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 ปัญหาที่พบได้แก่ ยังไม่มีความพร้อมในเรื่องสื่อเอกสาร ชุดวิชา ตารางออกอากาศ ตารางสารศึกษาด้านดาวเทียมซึ่งส่งให้โรงเรียนล่าช้า และการ ออกอากาศรายการโทรทัศน์ไม่ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ในตารางออกอากาศ การจัดการเรียน

การสอน ยังไม่ได้ดำเนินการเต็มที่ เนื่องจากขาดสื่อเอกสารชุดวิชาสำหรับศึกษาล่วงหน้า เอกสารต่าง ๆ ที่จะจัดส่งไปยังโรงเรียน, ศูนย์การเรียน ไม่เพียงพอและไม่มีวิทัศน์ประกอบ ชุดวิชาที่ออกอากาศไปแล้ว ไว้ให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหรือศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอเพื่อบริการโรงเรียน นักเรียนและนักศึกษาที่มาสมัครใช้สำหรับเรียน ศึกษา หรือทบทวนเนื้อหาที่ยาก และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอ มีเครื่องรับวิทัศน์ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนมาก ผู้เรียน มาพบกลุ่มในวันเสาร์ วันอาทิตย์ การพบกลุ่มบางกลุ่ม ไม่สะดวกต่อการรับชมรายการวิทัศน์ ต้องเคลื่อนย้ายกลุ่มไปเข้าห้องที่จัดไว้สำหรับชมรายการวิทัศน์ซึ่งการเคลื่อนย้ายกลุ่มเป็นปัญหา เรื่องของเวลาในการเคลื่อนย้ายและเวลาออกอากาศซึ่งมีเวลาเพียง 12-15 นาที ในช่วง การเคลื่อนย้ายทำให้เสียสมาธิ รวมทั้งจะเกิดปัญหาในการบริหารกลุ่ม เมื่อครูต้องไปดูแลกลุ่ม ที่ชมวิทัศน์ ดังนั้น กลุ่มที่ไม่ได้ลงในวิชาที่ต้องชมวิทัศน์จะทำกิจกรรมอะไรในช่วงเวลานั้นและ ไม่มีใครดูแล (รายงานการติดตามผลการทดลองโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม, 2538)

จากปัญหาดังกล่าว ในด้านการติดตามชมรายการวิทัศน์เพื่อการศึกษาทางไกลผ่าน ดาวเทียม ประสพกับปัญหาด้านการติดตามชมรายการไม่ทันการมีเครื่องรับวิทัศน์ไม่เพียงพอกับ จำนวนผู้เรียน และในด้านการพัฒนาคุณภาพการสอนของครูประจำกลุ่ม ครูประจำกลุ่มควรจะมี ความรู้ความสามารถในการเลือกใช้วิธีการสอนและเทคนิคต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความ สนใจสนใจผู้เรียน ตลอดจนสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนการสอน ที่ดีขึ้น (วีระ ไทพนานิช, 2529) และเทคโนโลยีทางการศึกษามีบทบาทต่อการศึกษาของ ประเทศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพินิจใจ ภิบาลสุข (2527) ที่ว่าการศึกษาในปัจจุบันมีการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่ง นักการศึกษาได้พยายามนำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาทั้งปริมาณและ คุณภาพของการศึกษา ไซยงค์ พรหมวงศ์ (2520) กล่าวว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา เป็น สื่อการสอนที่จะช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพและคงทนถาวร ไซยงค์ เรื่องสุวรรณ (2533) กล่าวว่า เป็นที่ยอมรับกันโดย ทั่วไปว่า สื่อการเรียนการสอน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ 1) จูงใจให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและสนใจ เรียนมากขึ้น 2) ให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนอย่างมีความหมาย 3) ก่อให้เกิดเจตคติและมี

ความประทับใจในสิ่งที่เรียน 4) อธิบายเนื้อหาวิชาและกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

5) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ส่วนพิมพ์ใจ ภิบาลสุข (2525) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ทำให้เข้าใจ เนื้อหาบทเรียนได้เร็วขึ้น ช่วยพัฒนาความคิดและทักษะด้านต่าง ๆ แต่สื่อการสอนแต่ละชนิดมี คุณสมบัติเด่นและด้อยแตกต่างกัน ดังนั้นการเลือกใช้ จึงต้องมีการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ส่วน วารินทร์ รัชมิตรหม (2531) กล่าวว่า การสอนที่ได้ผลดี นั้นครูสอนจะต้องนำสื่อการสอนแบบต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนที่กำลังนิยมนำมาใช้กันมากในปัจจุบัน ได้แก่ บทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ ทั้งนี้เนื่องจาก บทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ สามารถบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่าต่อการเรียนการสอนแล้ว นำมาดูได้ในภายหลังช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และรับรู้เนื้อหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะรับรู้ได้หลายทาง คือ (สำนิตย์ ภาษามาต, 2534) ประการแรก การรับรู้ทางกาย การที่ผู้เรียนได้เห็นภาพ หรือได้ยินทั้งเสียงจากบทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ ได้ถูกต้องชัดเจนใน ปริมาณที่ด้อยนำไปสู่การเรียนรู้ได้ ประการที่สอง การรับรู้ทางปัญญาหรือความคิด การทำให้ ผู้เรียน เข้าใจในรายการบทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ในการดำเนินเรื่อง และความยากง่ายของ เนื้อหาที่เสนอ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ และจะต้องทำขึ้นอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นฐานให้แก่การพัฒนา การเรียนรู้ของผู้เรียนได้ และประการสุดท้าย การรับรู้ทางใจ หรือความรู้สึกการทำรายการ ให้ถูกใจ น่าสนใจ และก่อให้เกิดความเต็มใจที่จะรับรู้ และเรียนรู้จากรายการบทเรียน โปรแกรมวิทัศน์ได้ และบทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ ยังเป็นสื่อที่สามารถเอาชนะอุปสรรคของ การเรียนรู้ได้หลายประการ เพราะสามารถเสนอความคิดสำคัญ สร้างเจตคติให้ข่าวสารโดย ไม่จำเป็นว่าผู้รับจะต้องมีความสามารถทางภาษาสูง หรือต้องอยู่ในสถานที่เหตุการณ์ด้วยวิทัศน์ ที่ใช้ในการเรียนการสอนทั้งใน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และ การศึกษา นอกโรงเรียน เรียกว่า "วิทัศน์ประกอบการเรียนการสอน" (Instructional-Television) ซึ่งเรียกย่อว่า ITV ซึ่งหมายถึง การใช้โปรแกรมวิทัศน์เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของการสอนไม่ว่าแหล่งของโปรแกรมนั้นมาจากที่ใดซึ่งอาจจะมาจาก สถานีโทรทัศน์ ด้านธุรกิจ (Commercial broadcasts) สถานีโทรทัศน์เพื่อสาธารณชน (Public - broadcasts) สถานีโทรทัศน์ของรัฐบาลและของมหาวิทยาลัย โทรทัศน์วงจรปิดหรือเครื่อง เล่นวิทัศน์กระเป๋าทัวร์ ส่วนสันทิด ภิบาลสุขและพิมพ์ใจ ภิบาลสุข (2525) กล่าวว่าเทปวิทัศน์ ใช้ได้กับผู้เรียนจำนวนมาก ๆ และแก้ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความสามารถได้

การสอนแบบโปรแกรม นับว่าเหมาะสำหรับการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล เพราะสามารถจัดสถานการณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1. ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระฉับกระเฉง (Active participation) 2. ได้ทราบผลการเรียนทันที (Immediate feedback) 3. ได้รับความรู้สึกภาคภูมิใจ (Successful experience) และ 4. ได้เรียนรู้ไปทีละน้อยตามลำดับขั้น (Gradual approximation)

วีดิทัศน์ (Video tape) หรือแต่ก่อนเรียกกันว่า "เทปโทรทัศน์" ตามศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน (2530:30) เรียก "วีดิทัศน์" เป็นสื่อที่เหมาะสมและนิยมใช้เพื่อการเรียนการสอนเพราะวีดิทัศน์เป็นสื่อที่สามารถให้ผู้เรียนได้เห็นภาพอาจเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว และทำให้ผู้เรียนได้ยินเสียงที่สอดคล้องกับภาพนั้น ๆ ด้วยโดยผู้สอนใช้เป็นสื่อการสอนหรือประกอบการสอนหรืออาจสำหรับผู้เรียนใช้ศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งนับวันยิ่งทำให้สื่อประเภทนี้ เป็นที่ต้องการแก่ครูผู้สอนและผู้เรียนในวิชาต่าง ๆ มากขึ้น สุพรรณพรณ ดันดิฬาลผล (2534) นอกจากนี้ สำนิตย์ กายาผาด (2534) กล่าวว่า วีดิทัศน์เป็นสื่อที่สามารถรวมเอาสื่อชนิดต่าง ๆ มาอยู่ในตัวได้เกือบครบถ้วน ผู้เรียนสามารถใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้ได้ทั้ง โสตประสาท และจักษุประสาท ซึ่งจัดว่าเป็นประสาทสัมผัสที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด และกิดานันท์ มลิทอง (2536) ยังได้กล่าวว่า วีดิทัศน์ สามารถใช้ได้กับกลุ่มผู้เรียนเล็กและใหญ่สามารถฉายซ้ำเมื่อผู้เรียนไม่เข้าใจหรือเพื่อทบทวน แสดงการเคลื่อนไหวของภาพประกอบเสียงที่ให้ความรู้สึกที่ใกล้เคียงของจริงมาก เหมาะสำหรับใช้ในการชักจูงใจสร้างทัศนคติและเสนอปัญหาและสะดวกในการเคลื่อนย้ายเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทำ เนื่องจากเป็นขนาดกระเป๋าคู่ และสามารถใช้นับแต่ได้ ทั้งนี้ สอดคล้องกับ สันทัด ภิบาลสุข (2525) กล่าวว่า เทคโนโลยีด้านวีดิทัศน์กำลังเข้ามามีบทบาทด้านการเรียนการสอนมากขึ้น เพราะสามารถนำไปใช้ได้ทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับทุกวิชาอีกด้วย นอกจากนี้ ไพโรจน์ ตรีธนากุล และนิพนธ์ ศุภศรี (2528) กล่าวว่า วีดิทัศน์ สามารถใช้ช่วยสอนได้ดีในเนื้อหาที่เป็นหลักการ มโนภาพและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และสามารถจูงใจให้ผู้เรียนมีความอยากเรียนสูงตลอดจนเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้มีความเสมอภาคกัน และลดช่องว่างทางการศึกษาของประชาชนอีกด้วย (แผนพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ฉบับที่ 6 2530-2534)

นอกจากนี้แล้วผู้สอนอาจจะสามารถผลิตหรือใช้วิดิทัศน์ได้ด้วยตนเองโดยการเตรียมเนื้อหาวิชา ตลอดจนจัดลำดับการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักของการเรียนรู้และหลักการทางจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ในการออกแบบ โดยอาศัยพฤติกรรมการเรียนรู้ (Learning -behavior) ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขเชิงปฏิบัติ (Operant Conditioning Theory) ซึ่งถือว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองและการเสริมแรงเป็นสิ่งสำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผู้เรียนไปสู่ การเรียนรู้ซึ่งมีประสิทธิภาพซึ่งอาศัยการวางโปรแกรมไว้ล่วงหน้า เป็นการให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยได้รับผลย้อนกลับทันที และให้ผู้เรียนได้เรียนไปทีละขั้นตอนอย่างเหมาะสม ตามความต้องการและความสามารถของตนเอง (กิดานันท์ มลิทอง, 2536) ผู้สอนสามารถจัดทำบทเรียนในรูปของบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ หรือผู้ผลิตวิดิทัศน์อาจจะขอคำแนะนำต่าง ๆ ทางด้านเนื้อหาวิชาจากผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการสอน โดยเฉพาะเนื้อหาวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นวิชาที่ผู้สอนไม่สามารถที่จะสอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาบางตอนได้ เป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาและหาวิธีแก้ไขปัญหานี้ และมีความเห็นว่า การพัฒนาบทเรียนในรูปของบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์นั้น น่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมีความกระตือรือร้นในการเรียน มากกว่าบทเรียนโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นในรูปเล่มหนังสือเรียน (Programmed Text Book) และยังสามารถใช้ประกอบการสอน (Instructional Support) หรือขยายเพิ่มเติมเนื้อหา (Supplement and Enrichment) ต่าง ๆ ของบทเรียนได้ (วีระ ไทยพานิช, 2529)

จากการศึกษาของผู้วิจัยในปัญหาดังกล่าว ๆ จากบทความ และจากงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนในปัจจุบัน สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ บุคลากรน้อยและที่มีอยู่มีขนาดความรู้และประสบการณ์ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน งบประมาณไม่เพียงพอ วัสดุอุปกรณ์ขาดแคลน สื่อการสอนมีปริมาณไม่เพียงพอความต้องการ และด้านการสอนเกิดแรงจูงใจน้อยมาก ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะเรียน ทั้งยังทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ค่อยดีต่อผู้สอนอีกด้วย จากปัญหาดังกล่าวนี้นี้ จึงทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงสื่อ การเรียนการสอน โดยเฉพาะวิดิทัศน์และเทปวิดิทัศน์ซึ่งมีการนำมาใช้ในการศึกษา โดยจัดทำในรูปแบบรายการสำหรับประกอบการสอนสำหรับผู้เรียนที่อยู่ห่างไกล และไม่สามารถที่จะเข้าฟังคำบรรยายในห้องเรียนได้ ซึ่งเป็นการสอนที่เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อคิดว่า ถ้าจัดสร้างสื่อการสอนในรูปบทเรียนโปรแกรม และใช้วิดิทัศน์

เป็นสื่อในการนำเสนอแก่ผู้เรียนโดยผู้วิจัยเรียกสื่อที่สร้างขึ้นนี้ว่า " บทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ " (Video Programmed) จะเป็นบทเรียนที่สามารถทำให้ผู้เรียนประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ได้รับความสนใจผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น และยังจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอน และพัฒนาการเรียนการสอนในเนื้อหาให้เห็นเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้แล้ว นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่สนับสนุนการใช้นวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ เพื่อการเรียนการสอน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นแรงกระตุ้นผู้วิจัยได้สร้างบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์การสอนขึ้น และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์กับการสอนปกติ

1.2 วัดผลประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนชีวิตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน ของนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนจากบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์กับการสอนปกติ

1.2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนจากบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนชีวิตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนชีวิตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน ของนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนจากบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์สูงกว่าการสอนปกติ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 การวิจัยครั้งนี้ใช้เนื้อหาวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตอนชีวิตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน พุทธศักราช 2530 กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

1.4.2 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538

1.4.3 ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ สังคม อาชีพ และเศรษฐกิจ

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.5.1 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่เคยเรียน เรื่องประเพณีในชุมชน ในรายวิชา สังคมศึกษาชีวิต มาก่อน

1.5.2 การเรียนการสอนในกลุ่มทดลอง เรียนจากบทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ ผู้วิจัย ดำเนินการสอนเอง โดยยึดขั้นตอนตามแผนการสอนที่สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 กรม การศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

1.5.3 การวัดผลการเรียนรู้จะวัดเฉพาะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เท่านั้น

1.5.4 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ใช้แบบทดสอบชุดเดียวกัน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.6.1 ผู้เรียน หมายถึง นักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

1.6.2 บทเรียนโปรแกรมวิทัศน์ หมายถึง บทเรียนที่สร้างขึ้นในลักษณะเป็นบทเรียน โปรแกรมวิทัศน์แบบเส้นตรง (Linear programmed) "วิชาสังคมศึกษาชีวิต ตอนชีวิตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน" โดยสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองโดยได้จัด เรียงเนื้อหาไว้อย่างต่อเนื่อง มีคำอธิบายเนื้อหาและภาพประกอบ พร้อมคำถามเป็นกรอบหรือ เพรมและเฟรมตัวเลือก 4 ตัวเลือก พร้อมทั้งมีกากบาทกับข้อความตอบที่ถูกต้อง และแบบฝึกปฏิบัติ กิจกรรมประกอบบทเรียนสำหรับผู้เรียน ซึ่งเป็นกระดาษคำตอบของคำถามในบทเรียน ที่ผู้เรียน ต้องปฏิบัติในขณะที่เรียน ซึ่งในลักษณะการเรียน คือจะเรียนจากเฟรมที่ 1 ไปสู่เฟรมที่ 2 และ 3 , 4 ขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยผู้เรียนจะได้ทราบผลทันทีว่าตนเอง ตอบคำถามถูกต้องหรือไม่

1.6.3 ประสิทธิภาพของบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ หมายถึง ประสิทธิภาพของ กระบวนการ (E_1) เป็นค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละของคะแนนแบบฝึกปฏิบัติ ต่อ ประสิทธิภาพของ ผลลัพธ์ (E_2) เป็นค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละของคะแนนการทดสอบหลังเรียน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ เกณฑ์ไว้ 80/80 โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนไว้ ± 2.50

80 ตัวแรก คือค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนแบบฝึกปฏิบัติ ในระหว่างเรียนบทเรียน โปรแกรมวิดิทัศน์

80 ตัวหลัง คือค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนของผู้เรียน

1.6.4 ค่าดัชนีประสิทธิผลของบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ หมายถึง ค่าที่แสดงความ มีประสิทธิภาพของวิดิทัศน์เพื่อการเรียนการสอน ซึ่งคำนวณจากการเปรียบเทียบอัตราผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของผู้เรียน (ผลต่างของคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนทดสอบหลังเรียน) กับ คะแนนของนักเรียนที่ควรจะได้เพิ่มขึ้นได้สูงสุด (คะแนนเต็ม - คะแนนสอบก่อนเรียน) โดยผู้วิจัย ได้เกณฑ์ไว้ว่าบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ที่สร้างขึ้นควรมีค่าดัชนีประสิทธิผลไม่ต่ำกว่า 0.50 ซึ่ง คำนวณได้ตามวิธีการของ Goodman, R.I., Fletcher, K.A. and Schneider, E.W. (1980)

1.6.5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบ หลังเรียนกับก่อนเรียน ที่ได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องประเพณีในชุมชน และจากการสอนปกติ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.6.6 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ที่มีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เรื่องประเพณีในชุมชน ในรายวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 ที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง .28-.80 และมีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง

1.6.7 แบบสอบถาม หมายถึง แบบสอบถามชนิดปลายปิดที่สร้างขึ้นตามแบบของ Likert Scale เพื่อสอบถามความคิดเห็น ของนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เกี่ยวกับการนำบทเรียนแบบโปรแกรมวิดิทัศน์มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน วิชาส่งเสริม คุณภาพชีวิต ซึ่งแบ่งมาตราวัดออกเป็น 5 ระดับ คือ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง", "เห็นด้วย", "ไม่แน่ใจ", "ไม่เห็นด้วย" และ "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง"

1.6.8 การสอนปกติ หมายถึง การสอนแบบทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยอาจารย์ประจำกลุ่ม วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต คอนเสิร์ตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณีในชุมชน โดยยึดแนวการสอนตามคู่มือครู ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน พุทธศักราช 2530 กระทรวงศึกษาธิการ

1.6.9 การเรียนจากบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ หมายถึง การเรียนจากบทเรียน โปรแกรมวิดิทัศน์แบบเส้นตรง วิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต คอนเสิร์ตและความเป็นอยู่ เรื่องประเพณี ในชุมชน ที่ผู้วิจัยดำเนินการสอนเอง โดยยึดชั้นตอนตามแผนการสอนที่สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหาและ วัตถุประสงค์ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ได้บทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ต้นแบบ โดยผ่านกระบวนการผลิตและการหา ประสิทธิภาพที่น่าเชื่อถือได้

1.7.2 เป็นแนวทางในการสร้าง และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน บทเรียนโปรแกรม วิดิทัศน์ ที่มีประสิทธิภาพสำหรับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และวิชาโลกงานอาชีพ ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานของนักเรียนทางไกลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่ง สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนได้เห็นขั้นตอน และกระบวนการทดลองในขั้นต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.7.3 ได้ทราบความคิดเห็นของผู้เรียนจากการนำบทเรียนโปรแกรมวิดิทัศน์ มาใช้ ในการเรียนการสอน ซึ่งจะได้เป็นแนวทางในการสร้างสื่อในรายวิชาอื่นต่อไป

1.7.4 เป็นแนวทางในการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และพัฒนาประสิทธิภาพ การเรียนการสอนรวมทั้งกระตุ้นให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอน สำหรับผู้เรียนแบบทางไกล มากยิ่งขึ้นต่อไป